

NYCKELOMRÅDEN I EN FÖRÄNDRAD KULTURPOLITIK

Teaterförbundet

Inledning

»Vart är den statliga kulturpolitiken på väg? Kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth har deklarerat »no more of the same« men vad som ska komma istället är höljt i dunkel. Intresset knyts alltmer till den statliga kulturutredning som ska vara klar till årsskiftet 2008/09.«

Så inleddes en broschyr om kulturutredningen som Teaterförbundet gav ut i början av 2008. Innehållet byggde på ett underlag rörande den framtida kulturpolitiken som under hösten 2007 var ute för diskussion i förbundets avdelningar. Den slutliga texten antogs vid en ordförandekonferens i december och spreds därefter förutom till förbundets samtliga medlemmar bland annat till kulturutredningen och kulturpolitiker i riksdagen.

Den följande texten utgörs i huvudsak av material som ingick i den broschyren som hade namnet: »TF:s guide till kulturutredningen. Fakta & kommentarer.«

De delar av broschyren som inte är medtagna handlade om Kulturutredningens sammansättning och uppdrag. Dessutom ingick ett avsnitt där Teaterförbundet hävdade behovet av omedelbara initiativ beträffande urholkningen av de statliga anslagen till såväl scenkonst-

institutioner som den fria, pensionsproblemen vid institutionerna och kompensatoriska åtgärder för de ändrade A-kassereglerna. Frågor som därefter följdes upp i brevet till statsministern om en kris-kommission.

I broschyren påpekades dessutom att utredningen saknade företrädare för kulturskaparna och enbart bestod av chefer från kulturområdet och andra områden. En brist som blev än mer uppenbar när utredningen i februari 2008 inrättade en särskild referensgrupp för scenkonsten som helt dominerades av arbetsgivarföreträdare.

I ett öppet brev till utredningen skrev Teaterförbundet – tillsammans med Musikerförbundet, Symf, Dramatikerförbundet, Danscentrum och Teatercentrum – att formandet av den framtida kulturpolitiken inte får bli en angelägenhet enbart för dem som har tunga maktpositioner att bevaka i kulturlivet. I brevet konstaterades att utredningen tycks se institutionschefer som bärare av ett allmänintresse medan de yrkesverksamma och det fria kulturlivet behandlas som särintressen. Det är enligt brevet ingen bra utgångspunkt för ett utredningsarbete som enligt regeringens direktiv ska »pröva hur försörjningsmöjligheterna för kulturskapare kan främjas«.

1974 års kulturpolitik

Den svenska kulturpolitiken präglas i hög grad av 1974 års kulturpolitiska beslut trots att det gjordes en översyn av kulturpolitiken och de kulturpolitiska målen 1996. Även om direktiven till kulturutredningen är öppna, är det uppenbart att de syftar till en grundläggande omprövning av 1974 års kulturpolitik.

En sådan omprövning måste ta sin utgångspunkt i:

- **En kulturpolitik i allmänhetens tjänst**

Under de senaste trettio åren har det skett stora förändringar i förutsättningarna för kulturpolitiken. Ny teknik/digitaliseringen, EU-inträdet, en växande frilansarbetsmarknad, kraven på jämställdhet och mångkultur är exempel på frågor som en ny kulturpolitik måste adressera. Men även om förutsättningarna i viktiga avseenden förändrats finns en sund kärna i de kulturpolitiska mål som formulerades 1974.

Grunden måste vara en kulturpolitik i allmänhetens tjänst som utgår ifrån kraven på oberoende, yttrandefrihet, kvalitet, mångfald och tillgänglighet.

- **Ledande i Europa**

Enligt en nyligen publicerad EU-studie toppar svenskarna statistiken i Europa både för kulturkonsumtion och eget kulturskapande. Det är ett uttryck för att kulturpolitiken, trots sina brister, lagt grunden för ett kulturliv där både utbudet och publikintresset växer. Svenskarnas deltagande i kulturlivet kännetecknas dessutom av mindre sociala, geografiska och etniska klyftor än i jämförbara länder. En kulturpolitik i allmänhetens tjänst måste, även fortsättningsvis, bygga på ett välutvecklat offentligt stöd och en sammanhållen nationell kulturpolitik som inbegriper insatser också på andra områden av politiken.

- **De yrkesverksamma de största sponsorerna**

I utredningens direktiv betonas att de professionella kulturskaparna ska ha goda villkor. Efter en ambitiös uppbyggnadsperiod fram till början av 1990-talet har den offentliga kulturpolitiken allt mer kännetecknats av en växande klyfta mellan vad politikerna vill ha och vad de är beredda att betala för. Samma förhållanden präglar den kultur som arbetar på marknadens villkor. De som arbetar inom kultursektorn tvingas betala dessa dubbla budskap genom att subventionera verksamheterna genom låga löner, dåliga arbetsvillkor och hög arbetslöshet. De yrkesverksamma har blivit kultursektorns största sponsorer. Att motverka denna rovdrift på mänskliga resurser, som i sin förlängning inte bara slår mot enskilda individer utan även utarmar kulturlivet, måste vara en central uppgift för kulturpolitiken.

Åtta nyckelområden

Utifrån Teaterförbundets tidigare ställningstaganden, de yrkesverksammas villkor och scen- och medieområdets behov anges nedan åtta nyckelområden för att förnya och utveckla kulturpolitiken:

1. Flexibilitet ska belönas och inte bestraffas

Kulturarbetsmarknadens förändring till en alltmer utpräglad frilansarbetsmarknad måste i högre grad påverka kulturpolitiken. Kulturpolitiken har aktivt bidragit till denna förändring genom att betona betydelsen av flexibilitet och förnyelse. Samtidigt har utvecklingen av arbetsmarknaden bidragit till att förstärka de yrkesverksammars utsatthet.

Teaterförbundet har i skriften »Rättvisa och utveckling för frilansare« som antogs av Teaterförbundets riksstämma i juni 2006 pekat på en rad insatser för att bygga upp en fungerande infrastruktur för frilansare (både anställda och egenföretagare) på scen- och medieområdet.

Ett centralt utvecklingsområde är att bygga upp ett nytt ben inom kultur- och mediepolitiken inriktat på att ge ett direkt stöd till den enskilde frilansaren till exempel genom kompetensutveckling och mötesplatser samt att tillämpningen av skatte- och trygghetssystemen anpassas till frilansarnas verklighet.

En fortsatt utveckling av teater-, dans- och musikallianserna är ett välkommet men otillräckligt led i detta så länge allianserna når en mycket begränsad grupp frilansare.

De professionellt verksamma på scen- och medieområdet måste ha rätt och möjlighet att kunna försörja sig inom sitt yrke under hela året. Så är långt ifrån fallet idag.

2. Anslag i takt med kostnadsutvecklingen

Ett växande problem inom kulturpolitiken är att man i anslagen till befintliga verksamheter byggt in mekanismer som gör att anslagen kontinuerligt gröps ur. Många så kallade reformer inom kulturområdet innebär i praktiken i bästa fall en kompensation för tidigare urholkingar samtidigt som uppdragen ofta utvidgas.

Kulturpolitiken måste grundas på att nya åtaganden åtföljs av friska pengar och att anslagen räknas upp i takt med hur kostnaderna i verkligheten förändras.

För detta krävs modeller för pris- och lönekomensation som grun-

das på den faktiska kostnadsutvecklingen istället för orealistiska antaganden om ett teoretiskt rationaliseringsutrymme.

3. Värna de regionala och lokala scenkonstinstitutionerna

Den nationella kulturpolitiken utmanas av växande krav på en regionalisering av kulturlivet. Ett starkare regionalt engagemang kan bidra till att skapa nya ekonomiska möjligheter samtidigt som det innebär risker för en mer instrumentell syn på kulturens roll i samhället.

Den nationella kulturpolitiken kan inte begränsas till några få statliga kulturinstitutioner och till intet förpliktigande måldokument. Den måste också inbegripa ekonomiska muskler bland annat för att värna om och stödja tillkomsten av regionala och lokala scenkonstinstitutioner.

Att det finns ett utbyggt nätverk av scenkonstinstitutioner med fasta ensembler runt om i landet är nödvändigt både ur ett regionalt kulturperspektiv och för att hävda en konstnärlig utveckling där ensemblearbete och kontinuitet utgör viktiga beståndsdelar.

4. Fördubbla anslagen till den fria scenkonsten

Den fria scenkonsten har i Sverige en omfattning och betydelse som är större än i jämförbara länder. De ekonomiska förhållandena som denna arbetar under är trots dess betydelse för kulturlivet fullständigt oanständiga.

Att satsa på den fria scenkonsten står inte i en motsättning till, eller kan ske på bekostnad av, andra delar av scenkonsten. Tvärtom stödjer de olika delarna av scenkonsten varandra och för de yrkesverksamma så utgör institutioner, fria grupper, kommersiella aktörer samt film/TV allt tydligare en gemensam arbetsmarknad.

För att den fria scenkonsten ska kunna vidmakthållas och utvecklas krävs en fördubbling av anslagen.

5. Säkerställ barn och ungdomars rätt till scenkonst

Få ifrågasätter barn och ungdomars rätt att utöva och ta del av kulturen. Men ofta är det långt från ord och handling. Den aviserade

satsningen på en skapande skola på högstadiet måste vidgas till alla åldersgrupper och åtföljas av insatser för att bland annat återupprätta de kommunala kultursekreterarna, förbättra villkoren för arrangörer samt turnéstöd utanför storstadsområdena.

Alla barn måste få rätt till minst en scenkonstföreställning per termin.

6. Främja jämställdhet och mångkultur

Ingen ska bli diskriminerad. Alla människors lika värde ska vara en självklarhet. Få ifrågasätter dessa utgångspunkter på andra samhällsområden och de måste också präglade kulturlivet.

Det är en konstruerad motsättning att ställa arbetet för jämställdhet och mångkultur gentemot konstnärlig frihet och gestaltning.

Det krävs ett tydligt förhållningssätt kring hur man praktiskt ska främja jämställdhets- och mångfaldsperspektiven på kulturområdet.

7. Sponsring kan inte ersätta offentlig finansiering

I kulturutredningens direktiv är en huvudfråga möjligheterna till en alternativ finansiering av kulturen. Redan idag kännetecknas kulturområdet av en blandfinansiering där offentliga anslag samspelar med biljettintäkter och olika former av bidrag från företag, stiftelser och privatpersoner. Men att lyfta fram allas ansvar för kulturen blir i detta sammanhang lätt synonymt med ingens ansvar.

Ökad sponsring kan aldrig bli ett substitut för offentlig finansiering. Däremot finns anledning att se över reglerna för kultursponsringen så att dessa blir enklare och tydligare att tillämpa och att ta bort de diskriminerande skatteregler som idag begränsar möjligheterna för stiftelser och fonder att ge bidrag till kulturella ändamål.

8. Upphovsrättens intäkter måste nå de yrkesverksamma

Kultur- och mediesektorn får en allt större betydelse för den ekonomiska utvecklingen både i Sverige och andra länder. En aktuell EU-studie pekar på att den »kreativa sektorn« utgör 2,6 procent av EUs

samlade BNP och 3,1 procent av dess arbetsmarknad. Och andelen växer. Vinsterna av denna utveckling måste komma både kultursektorn och de yrkesverksamma till del.

Upphovsrätten spelar därvid en central roll och får en allt större betydelse för de yrkesverksammas försörjning. Teaterförbundet deltar i arbetet för att stärka de legala alternativen för nedladdning men det krävs också att de yrkesverksamma får en rättvis andel av de intäkter som skapas.

KLYS (Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd) har i en skrivelse till justitie- och kulturdepartementen lagt fram konkreta förslag på hur upphovsrätten kan utvecklas för att stärka kulturskaparnas rättigheter och deras ställning i förhållande till arbetsgivare/producenter.